

Uvodi glasovitih govora Kako steći naklonost publike i stvoriti zanimanje za temu

Sažetak

U radu istražujemo na koje sve načine glasoviti govornici u 127 analiziranih početnih dijelova govora objavljenih u zbirci Glasoviti govori (1999) ostvaruju funkcije uvoda: privlačenje pozornosti, stvaranje naklonosti prema govorniku te pobuđivanje zanimanja za temu. Rad ispituje koliko se često pojavljuju pojedini elementi uvoda, kakve su specifičnosti uvoda s obzirom na vrstu govora (opći politički govor, parlamentarni, sudski, vojni govor, propovijed i svečani prigodni govor) te postoji li imanentno pravilo o redosljedu pojedinih elemenata uvoda. Analiza tekstova pokazuje da je jedini formalni element početka govora oslovljavanje publike (koje se pojavljuje u 62 analizirana govora, što je 49% korpusa). Načini na koje se stječe pozornost te jača veza publike i govornika (tzv. stvaranje naklonosti) jesu: hvaljenje publike (32 govora), izražavanje skromnosti govornika (27) i uspostavljanje vjerodostojnosti govornika (24), a u sudskim i parlamentarnim govorima govornici često počinju pokudom svojih protivnika (7). Od načina kojim govornik ulazi u temu najčešća je priča (29 govora), a zatim, podjednako često, citat (10), retoričko pitanje (11), počinjanje sa središnjom misli, nagli početak (11) ili najava prigode držanja govora (7). Redosljed u pojedinim elementima uvoda nije utvrđen, tj. iz glasovitih se govora ne može izvesti pravilo o redosljedu elemenata kojim govornik stvara zanimanje za temu ili stječe naklonost. Ti se elementi u govorima isprepliću, a govornici često rabe više načina stvaranja veze s publikom (npr. i skromnost i vjerodostojnost i pohvalu publike) i zanimanja za temu u istoj uvodnoj rečenici. Izuzmemo li oslovljavanje, kao element uspostavljanja veze između govornika i publike, 52 analizirana govora (41% korpusa) govornici počinju temom, a poslije se vraćaju elementima stvaranja naklonosti ili ih potpuno izostavljaju.

Ključne riječi: privlačenje pozornosti, izražavanje vjerodostojnosti govornika, retoričke vještine

Uvod

Svaki je govornik svjestan važnosti uvodnog dijela govora jer o početku govora ovisi hoće li se publika zainteresirati te hoće li poslušati govor. Osnovne su funkcije uvoda: pobuditi pozornost publike (navesti ju da gleda i sluša govornika), stvoriti naklonost prema govorniku i pobuditi zanimanje za temu. Najvažniji retorički udžbenici antike (Aristotel, Ciceron, Kvintilijan) kao i retorička djela 20-og stoljeća koja pregledno obrađuju teme retoričke teorije i prakse (Ueding i Steinbrink, 1986; Brooks, 1978; Hart i sur., 1983; Gregory, 1990; Gronbeck i sur., 1995; Jaffe, 1998; Ulloth i Alderfer, 1998; Matošić, b. g.; Gračanin, 1968; Petrović, 1975; Popović, 1987; Škarić, 2003) u poglavljima o dijelovima govora (lat. *partes orationis*) posebnu pozornost posvećuju uvodnom dijelu govora.

Prema klasičnoj podjeli (Ueding i Steinbrink, 1986) postoje dvije vrste početka govora (lat. *exordium*): jedna koja se latinski naziva *proemium* ili *principium* (tj. uvod u užem smislu) i druga koja se naziva *insinuatō* i označava uvod u kojem se govornik koristi afektivnim sredstvima jer publika već ima vrlo negativan stav prema govorniku ili predmetu. Uvod (*proemium*) ima tri osnovna cilja: *attentum parare*, *docilem parare* i *benevolum parare*, tj. učiniti publiku pozornom, spremnom i dobronamjernom. Pozornost publike može se steći tako da se obeća kratkoća (*brevitas*) ili da se publici najavi da će se govoriti o stvari koja je važna za njih osobno (*tua res agitur*). Cilj je uvoda koji se naziva *insinuatō* umančiti važnost koja je pridana stvari, tako što se ismijavaju protivnik i njegovi argumenti, govornik izražava uzbuđenje i vjeru u svoju stvar ili namjerno izbjegava ili omalovažava činjenice koje mu ne idu u prilog. Prema Matošiću (b. g.) dvije su osnovne funkcije uvoda: uspostavljanje veze između publike i govornika (tituliranjem, stvaranjem naklonosti i povjerenja slušalaca) i uspostavljanje veze između publike i predmeta govora. Tumačeći faze pripreme govora Škarić (2003) se zalaže da govornik u fazi nazvanoj raspoređivanje (*dispositio*) gradivo razvrsta slijedeći retoričku shemu, tzv. kompoziciju govora. Uvodni dio kompozicije sastoji se od *zaglavlja* (pozdravljanje, predstavljanje i oslovljavanje), a nakon njega slijedi *predgovor*, čiji su dijelovi »stvaranje naklonosti prema govorniku« i »stvaranje zanimanja za temu«. Stvaranje naklonosti i povjerenja može se postići oslovljavanjem, pohvalom publike, skromnošću govornika i uspostavljanjem vjerodostojnosti govornika.

Dok antički udžbenici i neka suvremena djela ističu važnost izricanja skromnosti (Ciceron; Kvintilijan; Petrović, 1975; Škarić, 2003), suvremeni priručnici o javnom govorenju (Hart i sur., 1983; Popović, 1987; Gregory, 1990; Jaffe, 1998 i drugi) zanemaruju skromnost i smatraju da je jedan od glavnih ciljeva uvoda uspostavljanje

povjerenja i vjerodostojnosti govornika. Ipak, o svojim sposobnostima, iskustvu i obrazovanju treba govoriti »skromno i taktično, a ne arogantno i hvalisavo« (Gregory, 1990:190). Ta različitost stavova vjerojatno se temelji na suvremenom širem poimanju vrsta i prigoda javnih govora i govornika. Naime, afirmirani govornici (političari, predsjednici, direktori i sl.) vjerojatno će izazvati simpatije navodeći neku svoju slabost ili manu, dok bi govornici nepoznati slušateljima navodeći svoje slabosti, ispričavajući se za pogreške i sl. mogli već u početku sugerirati da nisu vjerodostojni i vrijedni slušateljeve pozornosti.

U ovom su radu zasebno analizirani elementi uspostavljanja veze govornika i publike te načini uspostavljanja veze s temom. Cilj je analize bio utvrditi koji se elementi uvoda najčešće pojavljuju, koji su elementi uvoda karakteristični za pojedine vrste govora (opći politički, parlamentarni, sudski, vojni govor, propovijed i neke vrste svečanih prigodnih govora: nastupni govor, govor prilikom primanja nagrade, nekrolog, zdravicu, obljetnicu i sl.) te postoji li pravilo redoslijeda analiziranih elemenata. Kako Ciceron (I, 32, 146) ističe: *prava vrijednost svih pravila nije u tome što su govornici koji su ih slijedili mogli steći govorničku slavu, nego u tome što su određeni ljudi primijetili i skupili ono što su rječiti pojedinci izveli sami od sebe. Tako nije rječitost rođena iz pravila, nego pravila iz rječitosti*. Vođene ovom mišlju sustavno ćemo prikazati na koje su sve načine glasoviti govornici počinjali svoje govore. Ipak, treba imati na umu da je kvantifikacija elemenata dana na temelju vrlo raznorodnih govorničkih situacija. Stoga, rezultat ove analize neće ponuditi jednoznačna didaktička pravila o univerzalno dobrom govoru, već će odabranim primjerima vrsnih govornika ilustrirati načine kojima se postižu ciljevi uvoda.

Najveće su pogreške uvoda (prema Matošiću) »višestruki uvod« i predugo trajanje uvoda. Prema antičkim savjetima uvod ne bi trebao trajati više od petine govora. Uvodni dio u nekim govorima traje mnogo duže, dok se u nekim drugim govorima početak govora samo formalno može nazvati uvodom jer nema karakteristike uvoda, nego kreće iz središta teme, tzv. nagli početak. Pitanje je može li se uvod jasno odijeliti od glavnog dijela i može li se u govorima vidjeti »šav«, tj. prijelaz s uvoda na glavni dio? Početak glavnog dijela koji može sadržavati podjelu, najavu redoslijeda tema, definiranje nekih ključnih pojmova i sl. ne može se otkriti u većini govora analiziranog korpusa. U ovom radu nismo se bavile odnosom uvoda i »glavnog« dijela govora te smo za analizu uvoda uzele samo prvi odlomak ili prvih nekoliko rečenica govora.

Istraživanje: opis korpusa

Analizirani su tekstualni zapisi 127 uvodnih dijelova govora objavljenih u knjizi *Glasoviti govori* (1999). Analizirani govori pripadaju različitim povijesnim razdobljima i raznim vrstama govora. Ciljevi analize teksta bili su ustanoviti i sustavno prikazati koji se elementi uvoda pojavljuju u govorima (dati pregled svih elemenata uvoda i primjere koji oslikavaju pojedine elemente uvoda), otkriti pravilnosti u redosljedu pojavljivanja pojedinih elemenata te otkriti postoji li veza između pojedinih elemenata uvoda i vrste govora.

Povijesna razdoblja i porijeklo govornika. U skupini najstarijih tekstova (od slavni antičkih govora Sokrata, Demostena, Cicerona, Julija Cezara, do srednjovjekovnih i novovjekovnih govora Pape Urbana II, G. Savonarole, Martina Luthera, Petra Velikog i dr.) analiziran je 21 govor, u skupini novijih političkih tekstova (od sredine 18. do kraja 19. stoljeća, razdoblja koje je obilježeno prosvjetiteljstvom, francuskom revolucijom, engleskim parlamentarnim govorništvo, konstituiranjem nacionalnih država) analizirano je 36 govora (među ostalim govori Buffona, Dantona, Robespierrea, Washingtona, Napoleona, Kutuzova, Grillparzera, Lincolna, Marxa, Bismarka; od hrvatskih govornika govori Sackinskog, Strossmayera, Starčevića, Mažuranića, Kumičića), a najveći dio analiziranih tekstova, njih 70, govori su održani u 20. stoljeću (Lenjin, Gandhi, Hitler, Roosevelt, Franco, Trocki, Mussolini, Churchill, Staljin, Patton, de Gaulle, Nehru, Faulkner, Adenauer, Kennedy, M. L. King, Thatcher, Reagan, Brandt, Kohl, Havel, Mandela, Clinton, Ivan Pavao II; te hrvatski govornici i govornici iz bivše Jugoslavije: Radić, Cankar, Maček, Nazor, Stepinac, Andrić, Tuđman, Gotovac, Bozanić i dr.). Prema zemlji iz koje potječe govornik najveći je broj analiziranih govora iz Hrvatske (29), zatim iz SAD-a (20), Francuske (14), Velike Britanije (14), Njemačke (7), Italije (6), Rusije ili bivšeg SSSR-a (6) te po jedan do dva govora iz mnogih drugih zemalja (Austrije, Češke, Grčke, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Španjolske, Nizozemske, Kube, Južnoafričke Republike, Indije, Japana itd.). Većinu analiziranih govora čine prijevodi sa stranih jezika, pa nisu analizirani autentični govoreni tekstovi niti njihova transkripcija na izvornom jeziku. Uprkos jezičnoj neautentičnosti, vjerujemo da je veći dio sadržaja i stilskih osobina izvornih tekstova prenesen u hrvatski prijevod.

Vrste govora

Vrste govora u koje su svrstani pojedini primjeri glasovitih govora su: *opći politički govori*¹ (42), tj. govori održani na skupu, na obljetnici političkog događaja, govori političara na radiju i sl., *parlamentarni govori (savjetodavni)*, tj. govori održani u Hrvatskom saboru, engleskom Donjem domu, francuskoj Skupštini (Narodnoj skupštini), njemačkom Bundestagu (Reichstagu), američkom Kongresu, Vijeću UN-a i sl. (22), *sudski govori* od kojih su objavljeni samo govori obrane (7), *vojni govori* prije ili nakon bitke (13), *propovijedi* (14) i *svečani prigodni govori* (29). Prigodni su govori najzastupljeniji u sljedećim podvrstama: nastupni (inauguracijski) govori (7), govori prigodom primanja nagrade (2) te komemorativni i nadgrobni govori (nekrolozi), (8).

Elementi uvoda

Analizirani su (kvantificirani i ilustrirani) elementi uvoda kojima se uspostavlja veza između govornika i publike: dijelovi koji se odnose na govornika (izražavanje skromnosti, izražavanje vjerodostojnosti) i dijelovi koji se odnose na publiku (pozdravljanje, oslovljavanje, hvaljenje publike, napadanje publike, poziv publici). Analizirani su i elementi koji se odnose na uspostavljanje veze s temom: navođenje prigode držanja govora, postavljanje retoričkog pitanja, citat, navođenje aktualnog događaja, priča ili izravno – sa središnjom misli. U rezultatima ćemo prikazati količinu i redoslijed pojedinih elemenata uvoda, a u raspravi ćemo ih sadržajno analizirati te označiti vezu pojedinih elemenata s vrstama govora. U prilogu se nalaze brojni primjeri iz tekstova.

Rezultati

Najčešći element uvoda u glasovitim govorima je oslovljavanje. 49% analiziranih govora (62 govora) sadrži oslovljavanje i ono je gotovo uvijek u prvoj rečenici, a tek u ponekom govoru umetnuto je nakon prve rečenice. Pozdravljanje se pojavljuje vrlo rijetko (6 govora), pretežno nakon oslovljavanja, u nekim govorima kao dio oslovljavanja, u nekim nakon navođenja prigode, a u jednom govoru nakon priče. Izuzmemo li oslovljavanje kao element uspostavljanja veze govornika s publikom, analiza pokazuje da govornici u polovici analiziranih govora kreću od uspostavljanja

¹ U skupinu općih političkih govora stavljeni su svi govori koji se nisu mogli svrstati u ostale definirane žanrove (parlamentarni, sudski, vojni, propovijedi i svečani prigodni govori). U zbirci *Glasoviti govori* nema nekih retorički zanimljivih podvrsta svečanih prigodnih govora (npr. zdravnice, pozdravni govori, govori prigodom otvaranja izložba i sl.), a nema ni predavanja, znanstvenih referata ni drugih retoričkih oblika modernog javnog komuniciranja putem elektroničkih medija (vijesti, komentara, kritike i sl.), izuzev nekoliko političkih govora emitiranih na radiju.

veze govornika i publike, tzv. stvaranjem naklonosti za govornika, a u polovici uvoda analiziranih govora počinju izravno s temom, bilo nekim načinom kojim se privlači pozornost (priča, citat, figura, retoričko pitanje, spominjanje prigode govora) ili izravno s jednom od središnjih misli. U nekim govorima koji počinju elementom stvaranja zanimanja za temu elementi skromnosti ili vjerodostojnosti govornika javljaju se u drugom dijelu uvoda ili su izostavljeni. U uvodnom dijelu govora nije se pokazalo pravilo kojim se redoslijedom pojavljuju pojedini elementi stvaranja veze govornika i publike (pohvala publike, korenje publike, poziv publici, izražavanje skromnosti i izražavanje vjerodostojnosti govornika). Svi se ovi elementi stvaranja naklonosti ili izazivanja publike mogu pojaviti samostalno, ali i u kombinaciji s ostalima. Govornik može istovremeno govoriti skromno o sebi, ali i nenametljivo isticati svoju kvalitetu. U analiziranim govorima podjednako se često pojavljuje hvaljenje publike (32 govora), izražavanje skromnosti govornika (27) i isticanjem vjerodostojnosti govornika (24), a mnogo rjeđe pokuda publike (7 govora). Od načina kojim govornik ulazi u temu najčešća je priča (29 govora), a nešto rjeđe govornici opisuju prigodu držanja govora (7) ili započetnu citatom (10), retoričkim pitanjem (11), koje nikad nije na samom početku govora, provokativnom izjavom (6) ili kreću direktno sa središnjom misli, odnosno jednom od glavnih ideja u govoru (11). U analizi uspoređivanja pojedinih vrsta govora i elemenata uvoda pokazale su se samo dvije specifičnosti. Pokuda i omalovažavanje publike (tzv. *insinuatio*) javlja se u parlamentarnim govorima (u Hrvatskom saboru i u engleskom Donjem domu) te u sudskim govorima obrane, u kojima se pokuda odnosi na zastupnike protivničke strane u parlamentu ili na članove suda (tužitelja, suca i sl.). Priča kao element uvoda kojim se budi pozornost publike najčešća je u prigodnim govorima, a posebna vrsta priče (alegorijska priča ili priča s poantom) javlja se na početku propovijedi. Popis svih elemenata uvoda pronađenih u korpusu nalaze se u tablici 1, a odabrani primjeri koji ilustriraju pojedine elemente uvoda u prilogu.

Tablica 1. Kvantitativna analiza pojavljivanja pojedinih elemenata uvoda

Elementi uvodnih dijelova govora koji su zastupljeni u analiziranom korpusu (127 tekstova zbirke <i>Glasoviti govori</i>)	Broj pronađenih primjera
I. Stvaranje naklonosti prema govorniku (lat. <i>captatio benevolentiae</i>)	
A) Elementi koji se odnose na publiku	
1. pozdravljanje	6
2. oslovljavanje	62
3. hvaljenje publike (npr. u epitetima i etiketama u oslovljavanju, hvaljenje kompetencije, dobronamjernosti, mudrosti publike; zahvala publici, hvaljenje institucije, hvaljenje prethodnih govornika)	32
4. optuživanje i omalovažavanje protivnika u publici	7
5. poziv publici	4
B) Elementi koji se odnose na govornika	
1. vjerodostojnost (isticanjem svoje funkcije, iskustva, zasluga; naglašavanje poštenja, istinoljubivosti, odlučnosti, pravednosti i drugih vrijednosnih načela, navođenjem dužnosti da govori i rizika koji time preuzima)	24
2. skromnost (najava skromnog stila, skromne jezične kompetencije, skromnost znanja, skromnost iskustva, isprika za buduće pogreške; skromnost psihičke konstitucije, tj. strah, fizička skromnost, iskazivanje poniznosti pred publikom, priznavanje ranijih pogrešaka, pripisivanje zasluga samom djelu)	27
II. Stvaranje zanimanja za temu	
1. izricanje središnje misli	11
2. navođenje prigode govora	7
3. postavljanje retoričkog pitanja	11
4. citat	10
5. priča (opisivanje aktualnog događaja, prepričavanje pojedinačnih sudbina, alegorijska priča s poantom i sl.)	29
6. provokativne izjave (npr. ironija, zastrašujuće činjenice i sl.)	6

Primjeri i rasprava

I. Uspostavljanje veze publike i govornika

Povezivanje publike i govornika ostvaruje se pozdravljanjem, izražavanjem posebnog poštovanja prema publici (npr. posebnim biranim riječima u oslovljavanju, poštovanjem hijerarhije slušatelja) i predstavljanjem svoje osobnosti (bilo skromnošću ili kompetencijom). Svi analizirani primjeri stvaranja veze govornika i publike predstavljaju samo dio tekstualnog sloja govora, a može se pretpostaviti da se ta veza (pozornost i naklonost) uspostavlja i neverbalnim znakovima (pogled, glas, odjeća i sl.) te da postoji u okolnostima držanja govora i u ugledu govornika. Vjerojatno, postojeći ugled govornika, koji je prema Aristotelu i najvažniji čimbenik uvjeravanja publike, pa i važnost i aktualnost teme, određuju hoće li se govornik u uvodnom dijelu služiti obrascima uspostavljanja veze s publikom ili će krenuti direktno s uvodom u temu. Može se pretpostaviti da govornikova poznatost, ugled, karizmatičnost i slične osobine te važnost teme uvjetuju da uvod ima manje elemenata uspostavljanja veze publike s govornikom i temom jer je publika govorniku unaprijed naklonjena i zainteresirana za temu.

A) Elementi koji se odnose na publiku

1. Pozdravljanje

Pozdravljanje je vrlo rijetko u glasovitim govorima, pronađeno je u samo 6 govora. U tim se govorima pozdrav pojavljuje nakon ili kao dio oslovljavanja (npr. *Dame i gospodo, poštovani sudionici ovoga skupa! Pozdravljam najprije predsjedavajućeg ovog skupa, a zatim i svakog od vas osobno i sve zajedno.* (V. Puljić, 1993). Izostanak pozdravljanja može se tumačiti psihološkom i komunikacijskom funkcijom pozdrava. Pozdravljanjem se uspostavlja izravna veza govornika i sugovornika, osobni kontakt, što u političkim govorima upućenim masovnoj publici nije slučaj. Pozdravljanje se javlja u retoričkim vrstama elektroničkih medija koje, premda imaju najbrojniju publiku, imaju publiku koja ne čini masu, publiku koja nije okupljena na jednom zajedničkom prostoru, već je individualizirana. Upute su stručnjaka koji rade s televizijskim i radijskim govornicima (McCoy i Utterback, 2000) da govoreći u kameru ili u mikrofon vizualiziraju osobu, prijatelja ili člana obitelji u prostoru u kojem ta osoba obično gleda televiziju ili sluša radio: kod kuće u dnevnoj sobi, u kuhinji ili u uredu za vrijeme posla. Takva imaginacija u kojoj govornik zamišlja izravno obraćanje osobi, premda je objektivno jednosmjerna, u glas ugrađuje dojam komunikacije. Stoga se u televizijskim i radijskim retoričkim žanrovima pozdravljanje pojavljuje kao dio bontona (govornik ulazi u slušateljev privatni prostor) i kao uspostavljanje osobne veze. Pozdravljanje u starim žanrovima govora (političkom,

sudskom, parlamentarnom, propovjednom i sl.), koji imaju publiku okupljenu na jednom mjestu, nije uobičajeno.

2. Oslovljavanje

Oslovljavanje je najjednostavniji način uspostavljanja veze publike i govornika te najfrekventniji od svih elemenata uvoda koji se pojavljuju u glasovitim govorima (62). Funkcija oslovljavanja je privlačenje pozornosti i ujedinjavanje publike, a ako sadrži posebne emotivne i poetske epitete i etikete, zasigurno hvali publiku te ima funkciju stvaranja naklonosti. Ako primjere oslovljavanja analiziramo prema govornim žanrovima možemo vidjeti da je u vojnim govorima oslovljavanje vrlo kratko. Npr. *Vojnici!* (Petar Veliki, 1709; Napoleon, 1805 prije bitke), *Junaci!* (Napoleon, 1805 nakon bitke), *Sinovi moji!* (Kamimura, 1904), *Drugovi i drugarice!* (V. Nazor, 1942). Matošić (b. g.) smatra da u vojničkim govorima postoji najmanja sloboda u oslovljavanju. U propovijedima oslovljavanje je također vrlo kratko i s malim varijacijama. Npr. *Draga braćo i sestre!* (F. Kuharić, 1981), *Dragi moji vjernici, draga moja braćo!* (A. Stepinac, 1943). U sudskim govorima oslovljavao se ili sudac ili sud. Npr. *Časni sude!* (F. Castro, 1953). U starijim parlamentarnim govorima oslovljavala su se samo gospoda ili predsjednik. Npr. *Gospodo!* (W. Pitt, 1770; W. E. Gladstone, 1879; S. Radić, 1918), *Gospodine predsjedniče!* (P. Henry, 1775; Ch. J. Fox, 1799), a tek sredinom 20. stoljeća nalazimo primjere oslovljavanja žena u parlamentu. Npr. *Dame i gospodo!* (Ch. de Gaulle, 1945). Izademo li iz okvira analiziranog korpusa, možemo čuti da oslovljavanje u Hrvatskom saboru u zastupničkim govorima uključuje predsjednika (ili potpredsjednika) te zastupnice i zastupnike. Prema istraživanju oslovljavanja u Hrvatskom saboru u oslovljavanju na početku govora dijelom se prepoznaje stranačka pripadnost govornika, a u oslovljavanju tijekom iznošenja očituje se individualnost govornika. U oslovljavanju stranačkih kolega zastupnici se više pridržavaju bontona. Npr. »Kolegice zastupnice«, dok se u obraćanju oporbi često koristi oslovljavanje bez apozicije, prezimenom. Npr. »Arlović je rekao (...)« (Banković-Mandić, 2005:79).

U svečanim prigodnim govorima postoji velika raznolikost u oslovljavanju. Predsjednici su se u svojim nastupnim govorima obraćali slušateljima ili oslovljavali samo sugrađane, čime su izražavali skromnost i bliskost s narodom. Npr. *Dragi sugrađani!* (V. Havel, 1990), *Dragi moji sunarodnjaci!* (W. J. Clinton, 1993) ili poštujući hijerarhiju funkcija nazočnih, npr. *Predsjedniče Hoover, gospodine vrhovni suče, prijatelji!* (F. D. Roosevelt, 1933), *Štovani zastupnici, cijenjeni gosti i uzvanici i svi nazočnici ovom povijesnom zasjedanju Hrvatskoga sabora!* (F. Tuđman, 1990). U nekrolozima oslovljavanje često izostaje. Matošić (b. g.) smatra da u nadgrobnim govorima funkciju oslovljavanja ispunjava i zamjenjuje pogled po publici. U raznim političkim govorima, na govorima koji

obilježavaju važne povijesne događaje, političari su svoje govore počinjali oslovljavajući publiku, rabeći često nacionalna ili regionalna imena. Npr. *Atenjani!* (Demosten, 4. st. pr. Kr.), *Prijatelji Trščani!* (I. Cankar, 1918), *Španjolci!* (F. Franco, 1936), *Drugovi, narode Valencije!* (D. I. Gomez, 1936), *Crne košulje revolucije! Muževi i žene diljem Italije, Talijani širom svijeta – preko gora i preko mora!* (B. Mussolini, 1934), *Hrvatska braćo i sestre, seljaci, radnici i građani!* (V. Maček, 1938) ili oslovljavajući je bez izravnog imenovanja pripadnosti. Npr. *Narode!* (M. Pavlinović, 1873), *Drugovi!* (V. I. Lenjin, 1916), *Dragi sugrađani!* (W. Wilson, 1919), *Dragi slušatelji, drugovi i prijatelji!* (L. Trocki, 1937).

U mnogim primjerima oslovljavanja ne poštuje se bonton, tj. pravilo oslovljavanja »od daljeg prema bližem« po spolu, nego govornici na prvom mjestu oslovljavaju muški rod, npr. »drugovi i drugarice«, »momci i djevojke«, »braćo i sestre«, »muževi i žene«. No, moramo imati na umu da su mnogi govori starijeg porijekla i da mnogi od njih oslovljavaju žene koje još nisu imale sva politička prava i koje nisu bile ravnopravne sudionice javnog života. U analiziranom korpusu tek su se tri žene našle za govornicom: Dolores Ibárruri Gómez, 1936; Betty Friedan, 1969 i Margaret Thatcher, 1975. Svakodnevni, suvremeni primjeri oslovljavanja pokazuju da muški govornici na prvom mjestu oslovljavaju ženski, a zatim svoj rod (»dame i gospodo«), dok žene u oslovljavanju često griješe pozdravljajući poput muških govornika najprije ženski, a zatim muški dio publike.

3. Pohvala publike

Publika se može hvaliti na mnogo načina, od epiteta u oslovljavanju (»dragi«, »cijenjeni«, »poštovani«, »velecijenjeni«, »časni«, »presvijetli«, »velesilni«, »milostivi« i sl.), intimnih i pozitivnih etiketa (»sugrađani«, »prijatelji«, »drugovi«, »braćo«, »gospodo«) do zahvale publici što je došla, što ima »povjerenja«, »razumijevanja«, što je govorniku povjerala »časnú i odgovornu dužnost« i sl. U prilogu je izdvojeno nekoliko sadržajno i stilski vrlo posebnih primjera pohvale publike. Npr. *Ja vas volim i ja se s vama ponosim! I kad bih morao birati hoću li s vama umrijeti ili s ovim strašilima živjeti, izabrao bih smrt.* (V. Gotovac, 1991). Osim izravne pohvale publike govornik može pohvaliti instituciju u kojoj govori, govornike prije njega koji su govorili i sl., ili izraziti emocije sreće što može govoriti toj publici.

4. Optuživanje publike

Za razliku od postupaka kojim se želi pridobiti naklonost publike, (tzv. *captatio benevolentiae*), pozornost publike može se zadobiti i razjarivanjem publike, optuživanjem i omalovažavanjem, izazivanjem ljutnje i jakih emocija, vrstom uvoda koji se naziva

insinuatio. Takav se uvod pojavljuje u sudskim i u parlamentarnim govorima, što upućuje na to da optuživanje nije usmjereno čitavoj publici, već dijelu publike, političkim ili sudskim protivnicima. Takvim se negativnim stavom o suprotnoj strani zasigurno ne namjerava dobiti naklonost suparnika, već povećati naklonost onih koji su već na govornikovo strani. Omalovažavanje dijela publike naziva se apostrofiranjem. Apostrof je figura koja nastaje kada se govornik obraća »nekom ili nečem kome govor stvarno nije i/ili ne može biti upućen« (Škarić, 2003:126).

Postoji i varijanta uvoda u kojoj govornik najprije pohvali autoritet publike, a zatim napada neke njezine postupke, kao i varijanta u kojoj govornik napada publiku zato da bi dobio njezinu pozornost, ali nije neprijateljski raspoložen i time želi raspiriti strasti i motivirati slušatelje. Npr. *Ja se u tom posvema slažem sa zastupnikom H., koji je kazao da vama razlaže uzalud. Govorim (...) i zato da pokucam na vašu savjest da nemate kasnije izgovora da vam nitko nije pokazao ponora u koji hoćete strovaliti sav naš narod, a napose narod hrvatski.* (S. Radić, 1918).

5. Pozivanje publike

Osim pohvale ili optuživanja publike u nekim se govorima javlja jednostavno pozivanje publike da sluša i čuje, da bude blagonaklona, da sudi razumom, da posluša u ime ljubavi, istine i pravde. Npr. *Ako u svojim srcima imate i mrvicu ljubavi prema svojoj domovini, ljubavi za ljude, za pravdu, pažljivo me poslušajte* (F. Castro, 1953).

B) Elementi koji se odnose na govornika

1. Predstavljanje govornika vjerodostojnošću

Poznati govornici već imaju povjerenje publike i nije im se nužno predstavljati i iskazivati svoje kvalifikacije. Predstavljanje imenom, kao formalni početak govora, ne postoji ni u jednom uvodnom dijelu analiziranih glasovitih govora. Ime je izostavljeno vjerojatno zato što pripada protokolu najave govornika ili zbog same »glasovitosti« govornika. Jedini je dio formalnog predstavljanja navođenje funkcije u kojoj se govori, a funkcija je jedan od načina uspostavljanja vjerodostojnosti. Predstavljanje je glavni dio nekih govornih žanrova kojih nema u analiziranom korpusu: uvodnih govora, svečanih prigodnih govora pri dodjeli nagrada, te glavni i jedini dio uvoda kod pitanja i komentara kojima se pojedinci iz publike uključuju na javnim predavanjima i tribinama, novinari na press-konferencijama ili gledatelji koji se javljaju telefonom u televizijskim emisijama.

U analiziranim govorima predstavljanje se ostvaruje skromnošću govornika i izražavanjem svoje kompetencije, najčešće nakon oslovljavanja ili nakon pohvale publike.

Mnogi govornici u početku govora žele pridobiti pozitivne emocije i povjerenje publike pa govore o svojim osobnim iskustvima u vezi s temom i naglašavaju da će govoriti samo istinu. Mnogi govornici kao dio predstavljanja ističu svoju kvalifikaciju, bila ona znanstvena, politička, crkvena ili neka druga funkcija, pripadnost narodnosti ili općeljudska pripadnost. Npr. *Ne obraćam vam se kao Britanac, ni kao Europljanin, ni kao pripadnik jedne zapadne demokracije, već kao ljudsko biće, pripadnik vrste Čovjek.* (B. Russel, 1954). Vjerodostojnost se postiže isticanjem svoje funkcije, osobnog iskustva i zasluga. Npr. *Kao gradonačelnik Berlina tijekom teških godina od 1957. do 1966., što uključuje i izgradnju Berlinskog zida, te kao onaj koji je u Saveznoj Republici Njemačkoj trebao pridonijeti uklanjaju napetosti u Europi i boriti se za stvaranje uvjeta koji bi omogućili suradnju i komunikaciju među ljudima, srdačno dakle pozdravljam sve stanovnike Berlina* (W. Brandt, 1989). Vrlo čest postupak kojim se želi pridobiti naklonost i povjerenje publike jest naglašavanje istine, otvorenosti, odlučnosti, pravednosti i drugih vlastitih vrijednosnih načela. Najčešći je primjer isticanje istinitosti svojih riječi, u korpusu je pronađeno devet takvih primjera. Npr. *Zašto se Moskva toliko boji glasa jednog jedinoga čovjeka? Samo zato što ja znam istinu, cijelu istinu. Samo zato što ja nemam što krijati. Samo zato što sam pred javnost i pred nepristrano istražno povjerenstvo spreman izaći s dokumentima, činjenicama i svjedočanstvima koje posjedujem te otkriti cijelu cjelcatu istinu.* (L. Trocki, 1937). Govornik ponekad ističe svoju dužnost da govori te odgovornost i rizik koji je spreman preuzeti. Npr. *Danas više ne mogu šutjeti jer bi šutnja ubrzo postala pravom izdajom* (P. Vergniaud, 1793). Jedan od neizravnih načina predstavljanja primjer je vojnog govora u kojem zapovjednik govori o sebi u trećem licu, emotivno vrlo nabijenim rječnikom, navodeći i svoje ime. Npr. *Ali zar da tamo nekim gadovima prepustim zadovoljstvo da se s onim prokletim Nijemcima sretnu prije mene? A njima želim da dožive dan kada će se uspraviti na svoje stražnje noge i zavapiti: »Isuse Kriste, evo opet one proklete Treće armije s onim kurvinim sinom Pattonom«* (G. S. Patton, 1943).

2. Predstavljanje govornika skromnošću

Govornik može na mnogo načina izraziti skromnost: najavom skromnog stila ili skromne jezične kompetencije, isticanjem skromnosti znanja, skromnosti iskustva, govorenjem o svojim pogreškama ili isprikom za buduće pogreške. Skromnost se također može izraziti na fizičkom planu (skromnost izgleda) ili u psihičkoj konstituciji (strah od govora ili od publike). Za većinu ovih načina isticanja skromnosti pronađeni su primjeri u korpusu. Vrlo rijedak primjer skromnosti, u kojoj se kaže da nije bila govornikova želja, već ga je netko nagovorio da progovori, a kakvu preporučuje Ciceron, upotrijebio je jedan govornik ovog korpusa. Npr. *Moji prijatelji zaželiše, da dođem među vas koji me nepoznate, i*

da vam kažem što sudim (A. Starčević, 1871). Skromnost se općenito može iskazati umanjivanjem svoje važnosti, »svoje malenkosti«, i iskazivanjem svoje poniznost pred publikom. Npr. *Stojim danas pred vama, ne kao prorok, već kao vaš ponizni sluga, kao sluga svoga naroda.* (N. Mandela, 1990). U starijim govorima, od Sokrata pa do sredine 18. stoljeća, skromnost se izražavala najavom skromnog stila. U 20. stoljeću nalazimo također takav primjer, a poveznica među govornicima koji najavljuju svoj skroman stil jest njihova književna profesija. Npr. *Svoj prvi govor u ovoj dvornici neću da otvorim kakvim zanosnim diuirambom ili kakvim epskim opisivanjem vašeg rada u minulim borbama* (V. Nazor, 1945). Skromnost se može odnositi i na znanje govornika, na fizičku konstituciju, godine, porijeklo i sl. Npr. ... *jer ja nisam bio te sreće da nosim neko znamenito ime; bio sam tek bezimni njemački vojnik čiji je identifikacijski broj utisnut na pocinčanoj pločici na prsima bio vrlo nizak* (A. Hitler, 1932). Jedan od čistih savjeta za izražavanje skromnosti je isprika. Govornik se može unaprijed ispričati za pogreške ili odstupanja od uvriježenih pravila u govoru. Npr. *I ako kome, zbog neiskustva moga, ne bih dao dužne mu titule, ili bih pak nekim izrazom ili načinom postupio protiv dobrih običaja, molim da mi se takvo što milostivo oprost kao čovjeku koji nije odgojen na vlastelinskim dvorima, nego se podigao i odrastao u redovničkim zakucima* (M. Luther, 1521). Stvoriti naklonosti slušatelja mogu govornici koji su na visokim funkcijama tako što priznaju da su nekad pogriješili u svojim stavovima ili djelima. No, rijetko se zbog takvih pogrešaka ispričavaju, već ih pružaju kao dokaz vlastitog razvoja. Npr. *Nisam siguran da će to uvijek biti tako jer sam u životu često bio primoran, saznajući više ili razmisliću bolje, mijenjati mišljenje i o važnim stvarima za koje sam smatrao da su ispravne, a ustanovilo se da nisu.* (B. Franklin, 1787). Postoje još mnogi načini izražavanja skromnosti s kojima govornik postiže naklonost i približava se publici. Primjerice, govornici kojima je dodijeljena nagrada vrlo često zahvaljuju, ali zasluge za nagradu pripisuju ili drugim ljudima ili veličini samoga djela. Npr. *Osjecam da ova nagrada nije dodijeljena meni kao čovjeku, već mojemu djelu – životnomu djelu stvaranome u agoniji i znoju ljudskog duha* (W. Faulkner, 1950). Skromnost se izražava i pojedinim modalnim izrazima ublažavanja i izricanja nesigurnosti svojih misli i stavova, npr. riječima »nadam se«, »čini mi se«, »vjerujem« itd. te modalnim izrazima kojima se izražava podređenost publici, npr. »dozvolite«, »dopustite« i sl.

Usporedimo li količinu predstavljanja izražavanjem skromnosti i vjerodostojnosti, vidljiva je ravnoteža s kojom govornici upotrebljavaju i jedan i drugi način uspostavljanja veze s publikom. Budući da suvremeni udžbenici više savjetuju uspostavljanje vjerodostojnosti, nego vrste skromnosti kojima govornik umanjuje svoju vjerodostojnost, može se zaključiti da govornici iz korpusa *Glasovitih govora* potvrđuju antičke, ali i suvremene retoričke savjete. Ova se različitost u stvaranju naklonosti i povezivanja s

publikom može tumačiti specifičnošću žanrova: stari politički govorni žanrovi su govori u kojima se skromnošću »veliki govornik« približava »malim ljudima«, a retorika suvremenog doba, koja se primjenjuje u znanstvenim, obrazovnim i poslovnim situacijama, ne preporučuje skromnost jer njome govornici mogu omalovažiti svoje znanje i sposobnosti. Dakako da skromnost nije isključena ni u takvim situacijama, no s njome se nastupa vrlo oprezno. Dok veliki govornici, državnici, vjerski autoriteti i sl. već uživaju ugled publike, novi poslovode, menadžeri i znanstvenici svojim ga radom tek trebaju steći, a isticanje svojih sposobnosti i uspjeha način je na koji govorom grade vjerodostojnost.

II. Uspostavljanje veze između publike i teme

Druga je glavna funkcija uvoda zainteresirati publiku za temu. Ponekad je veličina ili aktualnost teme dovoljna sama po sebi pa govornik može krenuti izravno s temom, čak i početi govor središnjom misli. Npr. *Konvent je revolucionarno tijelo; on treba biti narod kao i sam narod. Vrijeme je da objavimo rat našim unutarnjim neprijateljima.* (G. J. Danton, 1793).

Uvod u temu može se ostvariti karakterizacijom okolnosti govora. Npr. *U ovome trenutku, u ovome jezirovome, velikome i veličanstvenome trenutku, pošto je pročitao ugovor o primirju, ja osjećam da je moja dužnost završena.* (G. Clemenceau, 1918).

Postavljanje pitanja jedan je od načina kojim se aktivira publika. Premda teorijska djela navode dvije vrste pitanja, tzv. sudioničko pitanje, u kojem publika sudjeluje s odgovorom, i retoričko pitanje na koje se ne očekuje odgovor, već samo pitanje sadrži i naglašava odgovor. U ispitivanom korpusu pronađeni su primjeri samo retoričkih pitanja. Npr. *Pa dokle ćeš još zlorabiti, Katilino, našu strpljivost? Koliko će još to tvoje mahitanje od nas praviti budale? Gdje je granica do koje će se ritati tvoja neobuzdana hlepnja?* (M. T. Ciceron, 1. st. pr. Kr.). To poznato retoričko pitanje ujedno je i apostrof jer pitanje nije bilo upućeno Katilini, nego slušateljima.

Citat je jedan od klasičnih načina počinjanja govora. Propovijedi često počinju citiranjem Biblije. Npr. *»I uzet ću pravo za mjeru, a pravdu za tezulju«* (Iz 28, 17), (F. Kuharić, 1981). Svečani prigodni govori i govori koje su držali govornici književnici počinju citatom kao snažnim stilskim sredstvom početka govora. Primjerice, u nadgrobnom govoru Matošu Antun Šoljan (1964) citira njegove stihove, A. Malraux (1965) nadgrobnog govor Le Courbusieru počinje citiranjem nekoliko telegrama iskazivanja počasti koje je zemlja primila povodom njegove smrti, a Vlado Gotovac se u uvodu govora na skupu Bedem ljubavi pred tadašnjom komandom JNA koristi citatom: *Jer već odavno u svijetu postoji jedna divna rečenica jednog velikog pisca koji kaže: »U Navarri se umiralo od srama.«* (V. Gotovac, 1991).

Priča je najčešći način uvoda u temu. Postoje mnoge vrste kazivanja, od živopisnog opisivanja, iznošenja povijesnih činjenica, pozivanjem i opisivanjem aktualnog događaja, prepričavanja pojedinačnih sudbina do alegorijske priče s poantom. Kardinal Alojzije Stepinac na završetku pokorničke procesije u Zagrebu propovijed je započeo alegorijskom pričom: *I što da vam kažem na koncu ove procesije? Jedan pisac pripovijeda kako je neki seljak donosio dnevno jednom pekaru u grad pet kilograma maslaca, što mu je trebalo za pečenje kruha, a od pekara isto tako svaki dan odnosio hljeb kruha pet kilograma težak. Dogodilo se jednog dana da je pekar išao odvuagnuti maslac. No kako li se začudio, kad je ustanovio da maslac što mu ga je seljak donosio, nije vagao pet, nego samo četiri i pol kilograma. Zato pozove seljaka na red radi prevare. No seljak mu mirno odgovori: »Dragi prijatelju, ja nisam kriv za to. Jer ja imam doduše vagu, ali nemam utega, pa zato uvijek mećem na jednu stranu vage tvoj hljeb, a na drugu stranu svoj maslac. Koliko važe tvoj hljeb, točno toliko stavim i ja maslaca na vagu.« (A. Stepinac, 1943).*

III. Ostala sredstva pobuđivanja zanimanja slušatelja

Osim osobnošću govornika, pohvalom publike, zanimljivim sadržajnim uvođenjem u temu, pozornost i zanimanje slušatelja mogu se potaknuti i stilom koji obiluje emotivnošću i poetikom. Za glasovite govore može se reći da gotovo i nema uvodnog dijela koji nije stilski dotjeran ili emotivno snažan. Ponekad govornik i eksplicitno najavljuje stil kojim će govoriti (»jednostavnim riječima«, »biranim riječima« i sl.). U analiziranom korpusu ima nekoliko primjera najavljuvanja jednostavnog stila. Takvom najavom govornik izražava skromnost i želi se približiti slušateljima porukom da je i govornik »običan« čovjek koji ne želi publiku zadiviti ili obmanuti lijepim riječima: *Ali, Zeusa mi, ljudi Atenjani, nećete slušati govora kao što su ono njihovi, rečenicama i riječima nagizdanih i načičkanih, nego ono što ću nasumce govoriti riječima kakve mi se nadadu.* (Sokrat, 4. st. pr. Kr.).

Od svih postupaka za stvaranje naklonosti ili uvođenja u temu opisanih i savjetovanih u retoričkim udžbenicima jedino za upotrebu humora u korpusu nisu pronađeni mnogi primjeri. Ironija je jedan od modela humora koje govornici rabe u početnim dijelovima parlamentarnih i sudskih govora, no za njezino prepoznavanje potrebno je detaljno poznavati povijesni, kulturni i politički kontekst događaja. Jedan od jasnih primjera ironičnoga stava nastupni je govor Vaclava Havela: *... pretpostavljam da me na ovo mjesto niste izabrali zato da bih vam i ja lagao.* (V. Havel, 1990). Šala, vic, dosjetka, humor na vlastiti račun i sl. elementi su koje nismo pronašle u glasovitim govorima. Osnovna odlika koja prožima većinu početnih dijelova govora, a koja se ne navodi u uputama kakav početak treba biti, stilaska su obilježja emotivnosti.

Zaključak

Možemo zaključiti da se u sloju teksta funkcije pojedinih načina ostvarivanja uvoda preklapaju, tj. istim se tekstom može pobuditi pozornost publike, stvoriti zanimanje za temu i naklonost za govornika. Primjeri koji su analizirani i kojima su ilustrirani pojedini elementi uvoda u govor izdvojeni su iz teksta, često su u analizi različitih elemenata uvoda izdvojeni dijelovi iste rečenice. Jedini element za koji se može reći da ima jasno mjesto u uvodnom dijelu govora, tj. u početnoj rečenici govora jest oslovljavanje, koje se pojavljuje u 62 analizirana govora, tj. u 49% korpusa. Redoslijed je ostalih elemenata uvoda slobodan, tj. u dijelu korpusa govornici su započeli s temom (a zatim govorili o sebi uspostavljajući vezu s publikom, gradeći povjerenje i naklonost publike), a u dijelu korpusa počinjali su elementima skromnosti, vjerodostojnosti, pohvale ili pokude publike. Izuzmemo li oslovljavanje, kao element stvaranja veze s publikom, 52 govora (41% korpusa) počinju temom, a tek nakon toga govornici nastoje zadobiti naklonost publike.

Na temelju ovog ograničenog korpusa (početnih rečenica iz 127 govora) pokazale su se specifičnosti uvoda s obzirom na vrstu govora, tj. u sudskim i parlamentarnim govorima govornici često počinju pokudom svojih protivnika (7 govora iz analiziranog korpusa), a u općim političkim govorima, vojnim govorima, propovijedima i svečanim prigodnim govorima veza publike i govornika uspostavlja se: hvaljenjem publike (32), izražavanjem skromnosti govornika (27) i izražavanjem vjerodostojnosti govornika (24). Od načina kojim govornik ulazi u temu najčešća je priča (29 govora), a zatim, podjednako često, citat (10), retoričko pitanje (11), izravno kretanje od središnje misli (11) ili najava prigode držanja govora (7).

Osim sadržajem govora, pozornost i zanimanje pobuđuju se emotivnim i stilski dotjeranim govornim izrazom, brojnim figurama: citatima, metaforama, usporedbama, alegorijama, aluzijama, apostrofima, ironijom, emfazom i sl. Iako je u ovom radu analiziran samo dio tekstualnog sloja govora, sigurno je da je velik dio pobuđivanja pozornosti i naklonosti publike u okolnostima držanja govora i u ugledu govornika, koji je prema Aristotelu i najvažniji čimbenik uvjeravanja publike. Aktualnost i poznatost teme određuju hoće li se govornik u uvodnom dijelu služiti obrascima uspostavljanja veze s publikom ili će izravno ući u temu. Može se pretpostaviti da i govornoj izvedbi pripada velik dio zasluga za uspostavljanje veze govornika i publike.

Referencije

- Aristotel** (1989). *Retorika*. (Preveo Marko Višić), Zagreb: Naprijed.
- Banković-Mandić, I.** (2005). *Govor hrvatskih parlamentarnih stranača*. Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu (magistarski rad).
- Brooks, D. W.** (1978). *Speech Communication*. Iowa: Wm. C. Brown Company Publishers, Dubuque.
- Ciceron, M. T.** (2002). *O govorniku*. (Prevela i priredila Gorana Stepanić). Zagreb: Matica hrvatska.
- Glasoviti govori* (1999). (Odabrao I. Zadro, predgovor I. Škarić), Zagreb: Naklada Zadro.
- Gračanin, Đ.** (1968). *Temelji govornišva*. Zagreb: Nadbiskupski duhovni stol.
- Gregory, H.** (1990). *Public Speaking for College and Career*. New York: McGraw-Hill.
- Gronbeck, B. E., German, K., Ehninger, D., Monroe, A. H.** (1995). *Principles of Speech Communication*. New York: Harper Collins College Publishers.
- Hart, R. P., Friedrich, G. W., Brummett, B.** (1983). *Public Communication*. New York: Harper & Row. (etc.)
- Jaffe, C.** (1998). *Public Speaking: Concepts and Skills for a Diverse Society*. Belmont, Ca.: Wadsworth Publishing Company. (etc.)
- Matošić, J.** *Nauka o govorništvu i antologija suvjetskih govornika od Demostena i Cicerona do Hitlera i Mussolinija*. Zagreb: Tiskara Danica. (Napomena: objavljeno bez godine, nakon 1939., jer iz te godine datira najnoviji govor objavljen u knjizi).
- McCoy, M., Utterback, Dr. A. S.** (2000). *Sound and Look Professional on Television and the Internet*. Chicago: Bonus Books.
- Petrović, S.** (1975). *Retorika: teorijsko i istorijsko razmatranje*. Niš: Gradina.
- Popović, S.** (1987). *Govornišvo u teoriji i praksi*. Beograd: Književne novine.
- Škarić, I.** (2003). *Temelji suvremenoga govornišva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ueding, G., Steinbrink, B.** (1986). *Grundriss der Rhetorik: Geschichte, Technik, Methode*. Stuttgart: Metzler.
- Ulloth, D., Alderfer, R.** (1998). *Public Speaking: An Experimental Approach*. Belmont, Ca.: Wodsworth Publishing Company: A Division of International Thomson Publishin. (etc.)

Prilog Odabrani primjeri pojedinih elemenata uvoda (iz korpusa)

I. Uspostavljanje veze publike i govornika (stvaranje naklonosti)

A) Elementi koji se odnose na publiku

1. Pozdravljanje:

- (...) upućujem pozdrav jedne i nedjeljive Francuske oslobođenom Alsaceu i Lorraini (G. Clemenceau, 1918)
- (...) prenosim vam, Trščani, pozdrave iz Ljubljane! (...) Budite pozdravljeni! (I. Cankar, 1918)
- (...) srdačno dakle pozdravljam sve stanovnike Berlina u svim dijelovima grada kao i sve Nijemce širom zemlje (W. Brandt, 1989)
- Sve vas pozdravljam, u ime mira, demokracije i slobode za sve ljude. (N. Mandela, 1990)
- Pozdravljam najprije predsjedavajućeg ovog skupa, a zatim i svakog od vas osobno i sve zajedno. (V. Puljić, 1993)
- (...) pozdravljam svakoga pojedinog od vas (...) Preko vas želim srdačno i s ljubavlju pozdraviti svećenike i đakone koji s vama zajedno dijele svakodnevni apostolski napor. (Ivan Pavao II, 1998)

2. Oslovljavanje:

u vojnim govorima:

- Vojnici! (Petar Veliki, 1709; Napoleon, 1805, prije bitke)
- Junaci! (Napoleon, 1805, nakon bitke)
- Sinovi moji! (Kamimura, 1904)
- Drugovi i drugarice, i kazat ću također: momci i djevojke! (V. Nazor, 1942)

u propovjedima:

- Draga braćo i sestre! (F. Kuharić, 1981; J. Bozanić, 1999)
- Dragi moji vjernici, draga moja braćo! (A. Stepinac, 1943)
- Štovani oci i braćo! (J. J. Strossmayer, 1870)
- Časna braćo u biskupstvu! (Ivan Pavao II, 1998)

u sudskim govorima:

- Časni sude! (F. Castro, 1953)

u parlamentarnim govorima:

- Gospodo! (W. Pitt, 1770; W. E. Gladstone, 1879; S. Radić, 1918)
- Gospodine predsjedniče! (P. Henry, 1775; Ch. J. Fox, 1799)
- Preuzvišeni Gospodine Grofe i Bane, Presvetli Velmože! Slavni stališi i redovi! (I. K. Sakcinski, 1843)
- Visoki sabore! (I. Mažuranić, 1886)
- Častni, poštovani, poglaviti, velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni i vjerni! (A. Pavelić, 1942)
- Dame i gospodo! (Ch. de Gaulle, 1945)

u nastupnim govorima predsjednika:

- Štovana braćo! Visoko predsjedništvo! (I. Mažuranić, 1873)
- Predsjedniče Hoover, Gospodine vrhovni suče, prijatelji! (F. D. Roosevelt, 1933)
- Dragi sugrađani! (V. Havel, 1990)
- Štovani zastupnici, cijenjeni gosti i uzvanici i svi nazočnici ovomu povijesnomu zasjedanju Hrvatskoga sabora! (F. Tuđman, 1990)
- Dragi moji sunarodnjaci (W. J. Clinton, 1993)

u nekrolozima:

- Vaše Visočanstvo (J. B. Bossuet, 1670)
- Gospodo! (V. Hugo, 1858)
- Prijatelji i drugovi (Dž. Nehru, 1948)

u političkim govorima:

- Atenjani! (Demosten, 4. st. pr. Kr.)
- Narode! (M. Pavlinović, 1873)
- Velecijenjene gospode! Gospodo! (E. Kumičić, 1893)
- Drugovi! (V. I. Lenjin, 1916)
- Prijatelji Trščani! (I. Cankar, 1918)
- Dragi sugrađani! (W. Wilson, 1919)
- Crne košulje revolucije! Muževi i žene diljem Italije! Talijani širom svijeta – preko gora i preko mora! Čujte! (B. Mussolini, 1935)
- Španjolci! (F. Franco, 1936)
- Drugovi, narode Valencije! (D. I. Gomez, 1936)
- Dragi slušatelji, drugovi i prijatelji (L. Trocki, 1937)
- Hrvatska braćo i sestre! Seljaci, radnici i građani (V. Maček, 1938)
- Drugovi! Građani! Braćo i sestre! Pripadnici naše armije i mornarice! Vama se obraćam, prijatelji moji! (J. V. Staljin, 1941)
- (...) stoga vama, slušateljima i slušateljicama u zemlji i inozemstvu, želim uputiti nekoliko riječi (K. Adenauer, 1960)
- Svima onima među nama koji su u ono doba morali biti nemoćni svjedoci okrutnosti i nečovječnosti, svima koji su bili osuđeni na unutarnje patnje ne mogavši spriječiti niti ublažiti patnje svoje subraće (...), (M. Niemöller, 1962)
- Studenti! Beskućnici! (I. Z. Čičak, 1969)

3. Pohvala publike:

- Iskazali ste mi preveliku čast time što ste me pozvali da vam se pridružim; (...) Ali, kako da ispunim zadaću koju mi ta zahvalnost danas nameće? Mogu vam, gospodo, ponuditi samo nešto što je vaše vlasništvo, tj. neke misli o stilu koje sam crpao iz vaših djela, čitajući vas, diveći se vama; one će tek obasjane vašim svjetlom biti zamjetljive. (G. de Buffon, 1753)
- Ja sam s Vama zadovoljan! Vi svoje orlove okitiste vječnom slavom! (Napoleon I. Bonaparte, 1805)
- Ja dakle, gospodo, imam vam se najprije za vašu dobrotu, za vašu ljubav kojom ste me pratili na stolici ovoj, jako duboko zahvaliti. (I. Mažuranić, 1873)

- Gospoda su se već vjerojatno u svim frakcijama sporazumjela kako će glasovati i ja imam potpuno povjerenje u njemački Reichstag da će odobriti pojačanje naših obrambenih snaga. (O. von Bismarck, 1888)
- Tko dođe iz Ljubljane k vama, osjeća da je došao kući, da stoji na domaćem tlu, da razgovara sa sebi jednakima, koji ga razumiju, koji suosjećaju s njim i s njim dijele iste misli. (I. Cankar, 1918)
- Nisam znao da ću danas govoriti, nisam ni slutio da ću imati sreću vidjeti vas na okupu, gledati vaša nasmijana lica, te bistre oči, pune jedne volje, jedne želje, pune jednog plamena za koji se ja nadam da neće nikada utrnuti. (V. Nazor, 1942)
- Ovdje sam samo nekoliko sati, ali na temelju onoga što sam vidio i čuo otkako sam stigao spreman sam izjaviti, ovdje i sada, da vjerujem u vas. (B. Montgomery, 1942)
- No želio bih isto to učiniti s priznanjem i čašću koji mi se njome iskazuje, tako što ću ovaj trenutak iskoristiti kao vrhunac s kojega bi me mogli čuti oni mladi ljudi i žene koji su svoj život već posvetili istoj patnji i mukotrpnome radu, među kojima je već danas onaj koji će jednoga dana stajati na ovome istome mjestu gdje sada ja stojim. (W. Faulkner, 1950)
- Posljednji pjesnici nemirna života što svoju pjesmu živite! Obraćam se vama, kao jedinim ostacima ovog manipuliranog svijeta koji nije zgrabljen uništavajućim žrvnjem zaglupljivanja. Vama koji još niste dokrajčeni jezivim mentalitetom sitne kruhoboračke svakidašnjice. (I. Z. Čičak, 1969)
- Vaše nebrojene, herojske žrtve omogućile su da ja danas budem ovdje, među vama. Stoga rado u vaše ruke predajem sve preostale godine svoga života. (N. Mandela, 1990)
- Ja vas volim i ja se s vama ponosim! I kad bih morao birati hoću li s vama umrijeti ili s ovim strašilima živjeti, izabrao bih smrt. (V. Gotovac, 1991)
- Radostan sam što vas mogu susresti nakon jučerašnjeg proglašenja blaženim Alojzija Stepinca (Ivan Pavao II, 1998)

4. Optuživanje publike:

- Čas je da prekinem vaše zasjedanje na ovome mjestu koje obeščastite prezirom prema svim vrlinama i oskvrnute odajući se svim porocima. (O. Cromwell, 1653)
- Niti je lijep niti koristan onaj običaj, koji se uvukao u visoku sabornicu, po kojem, moram reći, žalostnom običaju više se govori o osobnosti nego o predmetih, koji su u razpravi. Ja velim da to niti je lijep – oprostite, govorim objektivno – niti koristan običaj za javne poslove. (I. Mažuranić, 1886)
- Ja se u tom posvema slažem sa zastupnikom H., koji je kazao da vama razlaže uzalud. Govorim (...) i zato da pokucam na vašu savjest da nemate kasnije izgovora da vam nitko nije pokazao ponora u koji hoćete strovaliti sav naš narod, a napose narod hrvatski. (S. Radić, 1918)
- Jedine mogućnosti koje imate, gospodine suče, jesu (...) da ponudite ostavku na svoje mjesto, ili da mi dodijelite najstrožu kaznu. (M. Gandhi, 1922)

varijanta u kojoj se najprije pohvali, a zatim napada protivnika:

- Ljudi Atenjani, ne znam kako su na vas djelovali tužitelji. Ja zaista i sam gotovo od njih obnevidjeh. Tako su vjerojatno govorili. Ali opet istine, rekao bih, nikakve nijesu rekli. A najviše sam se, među mnogim što su slagali, jedno njima začudio (...) Pa što ih nije bilo stid da će ih odmah dijelom pobiti kad se pokaže (...) to mi se učini da je u njih najbestidnije (...) Ma oni, kako ja velim, ili su nešto malo ili ništa istine rekli. (Sokrat, 4. st pr. Kr.)

- Moram međutim priznati da mi je ta obrana doista teška. Ali njezina teškoća ne sastoji se u težini dokaznog materijala, nego ponajprije u punini autoriteta s kojim se javni tužitelj založio za današnju svoju optužnicu, a zatim u psihozi koju su naši dnevnici i listovi izazvali kod jednog dijela javnosti (I. Politeo, 1946)
- Svjestan sam činjenice da ću biti ušutkan na mnogo godina. Ne sumnjam da će režim upotrijebiti sva sredstva kako bi sakrio pravu istinu. Znam i to da će zavjerničkim metodama nastojati sjećanje na mene potisnuti u zaborav (F. Castro, 1953)

5. Pozivanje publike:

- Ako u svojim srcima imate i mrvicu ljubavi prema svojoj domovini, ljubavi za ljude, za pravdu, pažljivo me poslušajte (F. Castro, 1953).
- (...) pozivam vas da zajedno uputimo pogled preko mora i oceana (W. E. Gladstone, 1879)
- Nadam se da će svi moji prijatelji i kolege (...) imati razumijevanja (W. Churchill, 1940)

B) Elementi koji se odnose na govornika

1. Predstavljanje govornika vjerodostojnošću

Isticanje svoje kvalifikacije (znanstvene, političke, crkvene ili neke druge funkcije), pripadnosti narodnosti ili općeljudske pripadnosti:

- Ako ste uistinu znanstvenik, takvo što ne možete zaustaviti. Ako ste uistinu znanstvenik, tada vjerujete da je dobro otkriti kako svijet funkcionira (R. Oppenheimer, 1945)
- Došao sam govoriti ne kao političar, nego u prvom redu kao Vrhbosanski nadbiskup, kojemu je bilo povjereno vodstvo ove mjesne crkve. Svoj glas stavljam u službu svih (V. Puljić, 1993)
- Kao što svaki pravi Harvat i Slavonac, tako sam i ja s velikom zaista radostju i unutrašnjim uzhitjenjem razumio (I. K. Sakcinski, 1843)
- Ne obraćam vam se kao Britanac, ni kao Europljanin, ni kao pripadnik jedne zapadne demokracije, već kao ljudsko biće, pripadnik vrste Čovjek. (B. Russel, 1954)

Isticanje svoje funkcije, osobnog iskustva i zasluga:

- Dolazim k vama s trpkim okusom baruta u ustima i prepuna dojmova što sam vidjela kakvim su sve teškoćama izloženi naši drugovi koji se bore (...) Dolazim k vama s bojišnice (D. I. Gómez, 1936)
- Smatram se za to posebno ovlaštenim. Moja obitelj i ja sami smo žrtve nacizma. Bit će dovoljno ako vam kažem da sam četiri puta bio na nacističkom popisu za likvidaciju i da je gotovo pravo čudo što sam preživio te godine. Što reći o mom odnosu prema Židovima? Dva su Židova bili prvi koji su našoj obitelji ponudili novčanu pomoć kada smo se u vrijeme nacizma suočavali s golemim financijskim teškoćama. Oni znaju kakav je oduvijek bio moj odnos prema Židovima. Kada sam postao savezni kancelar, svim svojim snagama založio sam se za postizanje sporazuma glede pomirenja s Izraelom. (K. Adenauer, 1960)
- (...) majke koje su u Francuskoj izgubile svoje sinove često me posjećuju i rukujući se sa mnom plaču, ali mi govore: »Bog vas blagoslovio, gospodine Predsjedniče!« (...) One vjeruju, i vjeruju s pravom, da su njihovi sinovi spasili slobodu svijeta. (W. Wilson, 1919)
- Kao gradonačelnik Berlina tijekom teških godina od 1957. do 1966., što uključuje i izgradnju Berlinskog zida, te kao onaj koji je u Saveznoj Republici Njemačkoj trebao pridonijeti uklanjanju napetosti u Europi i boriti se za stvaranje uvjeta koji bi omogućili suradnju i

komunikaciju među ljudima srdačno dakle pozdravljam sve stanovnike Berlina (W. Brandt, 1989)

Naglašavanje istine, otvorenosti, odlučnosti, pravednosti i drugih vlastitih vrijednosnih načela:

- (...) već ako krste vještim govornikom onoga tko istinu govori (...) a vi ćete od mene čuti svu istinu. Ta vjerujem da je pravo što kažem i nitko vas se ne ponadaj drukčije! Ma ne bi, ljudi, valjda ni dolikovalo ovim godinama mojim da kao mlado momče gradim govore i pred vas izlazim. (Sokrat, 4. st. pr. Kr.)
- (...) milostivo saslušati riječi pravednosti i istine. (...) ja o sebi ne mogu ništa drugo reći osim da sam dosad s takvom iskrenošću duše pisao i druge učio (M. Luther, 1521)
- Što se mene tiče, kakve god me duševne patnje to stajalo, voljan sam saznati cijelu istinu; znati najgore i pripremiti se za to. (P. Henry, 1775)
- Moje riječi nalik su zvijezdama koje se ne mijenjaju. U svaku Seattleovu riječ veliki se voda u Washingtonu može uzdati sa sigurnošću s kojom očekuje povratak sunca ili godišnjih doba. (Poglavica Seattle, 1855)
- (...) no slobodan i miran u svojoj savjesti pred Bogom koji živi i mene gleda (J. J. Strossmayer, 1870)
- Amerikanci, očekuju da im se stupanjem na predsjednički položaj obratim otvorenošću i odlučnošću koje nameće sadašnje stanje nacije (F. D. Roosevelt, 1933)
- Zašto se Moskva toliko boji glasa jednog jedinoga čovjeka? Samo zato što ja znam istinu, cijelu istinu. Samo zato što ja nemam što kriti. Samo zato što sam pred javnost i pred nepristrano istražno povjerenstvo spreman izaći s dokumentima, činjenicama i svjedočanstvima koje posjedujem te otkriti cijelu cjelatu istinu. (L. Trocki, 1937)
- (...) za ovu obranu nastojat ću svim silama da bude osnovana samo na spomenutim načelima: na istini, zakonu i ispravnom shvaćanju odnosno pravednosti. (I. Politeo, 1946)
- Pretpostavljam da me na ovo mjesto niste izabrali zato da bih vam i ja lagao. (V. Havel, 1990)

Isticanje dužnosti govornika da govori te odgovornosti i rizika koji je spreman preuzeti:

- (...) danas više ne mogu šutjeti jer bi šutnja ubrzo postala pravom izdajom (P. Vergniaud, 1793)
- Govorim dakle zato da izvršim svoju dužnost i da se poslužim svojim pravom (S. Radić, 1918)
- (...) ili se izložiti opasnosti od mahnitoga gnjeva svoga naroda, koji bi se razbuktao kada bi saznao istinu s mojih usana (...) za ono što je u očima zakona namjerno učinjen zločin, a što se meni čini najvišom zadaćom građanina. (M. Gandhi, 1922)
- No moj glas neće utihniti – kliktat će iz mojih grudi i onda kad budem najusamljeniji, jer moje će mu srce podariti žar koji mu danas brane okorjele kukavice. (F. Castro, 1953)

Neizravan način predstavljanja, govor o sebi u trećem licu:

- Ali zar da tamo nekim gadovima prepustim zadovoljstvo da se s onim prokletim Nijemcima sretnu prije mene? A njima želim da dožive dan kada će se uspraviti na svoje stražnje noge i zavapiti: »Isuse Kriste, evo opet one proklete Treće armije s onim kurvinim sinom Pattonom«. (G. S. Patton, 1943)

2. Predstavljanje govornika skromnošću

Govor nije bila govornikova želja, netko ga je nagovorio da progovori:

- Moji prijatelji zaželiše, da dođem među vas koji me nepoznate, i da vam kažem što sudim (A. Starčević, 1871)

Iskazivanje poniznosti pred publikom:

- Stojim danas pred vama, ne kao prorok, već kao vaš ponizni sluga, kao sluga svoga naroda. (N. Mandela, 1990)
- (...) pojavljujem se kao poslušni podanik (M. Luther, 1521)
- U teških okolnostih pošlo je za rukom ljubavi domovine i slogi narodnoj izabrati moju malenkost za predsjednika složnom silom. (I. Mažuranić, 1873)
- (...) nas nekoliko, svaki u svojem strahu, svaki u svojem mraku, nas nekoliko grabancijašića, koji još uvijek đakujemo tebi, velikom đaku, naslijedivši tvoj teret, ali ne i tvoju hrabrost, ne i tvoju snagu (A. Šoljan, 1964)

Najava skromnog stila:

- Ali, Zeusa mi, ljudi Atenjani, nećete slušati govora kao što su ono njihovi, rečenicama i riječima nagizdanih i načičkanih, nego ono što ću nasumce govoriti riječima kakve mi se nadadu. (Sokrat, 4. st. pr. Kr.)
- (...) a ja nisam siguran da je nekoliko ogleđa napisanih bez pravog umijeća i bez kakva drugog ukrasa osim onog od prirode dovoljno da se tko usudi zauzeti mjesto među vrsnim umjetnicima (G. de Buffon, 1753)
- Svoj prvi govor u ovoj dvornici neću da otvorim kakvim zanosnim ditirambom ili kakvim epskim opisivanjem vašeg rada u minulim borbama (V. Nazor, 1945)

Skromnost govornikova znanja:

- Priznajem Vam, međutim, da ja – možda zato što o tim stvarima ne znam mnogo – prednost dajem mudroj vladavini, a ne uporabi sile. (E. Burke, 1775)
- Cijelo vrijeme, otkako ovdje s vama sjedim, slušao sam sve dosadašnje govore živom željom da mi koja zraka odozgor oči uma rasvijetli i omogući da izreknem svoje mnijenje (J. J. Strossmayer, 1870)

Skromnost govornikove tjelesne građe, starosti, porijekla i sl.:

- (...) ne čudite se niti bućite zato! Ta ovako se desi. Sad sam ja prvi put stupio pred sud, a sedamdeset mi je godina. Potom sam, dakako nevjest ovoj ovdje besjedi. (Sokrat, 4. st. pr. Kr.)
- Ako dopuste vaše strpljenje i moja snaga, primjerima ću objasniti neka odstupanja od tih načela (W. E. Gladstone, 1879)
- (...) jer ja nisam bio te sreće da nosim neko znamenito ime; bio sam tek bezimni njemački vojnik čiji je identifikacijski broj utisnut na pocinčanoj pločici na prsima bio vrlo nizak (A. Hitler, 1932)

Isprika za pogreške ili odstupanja od uvrještenih pravila u govoru:

- I ako kome, zbog neiskustva moga, ne bih dao dužne mu titule, ili bih pak nekim izrazom ili načinom postupio protiv dobrih običaja, molim da mi se takvo što milostivo oprostite kao čovjeku

koji nije odgojen na vlastelinskim dvorima, nego se podigao i odrastao u redovničkim zakucima (M. Luther, 1521)

- Samo dubok osjećaj dužnosti – uza sve to što je pažnja ovoga doma oslabijela dugim zasjedanjem i što ja u posljednje vrijeme nisam vrlo uredno pohađao njegove sjednice – goni me da vas uznemirim u ovo doba noći i da vas zamolim za oprostjenje. (Ch. J. Fox, 1799)
- S obzirom na težinu krize, nadam se da će mi biti oprošteno što ću se danas Domu obratiti vrlo kratko. Nadam se da će svi moji prijatelji i kolege, kojima je na srcu politička obnova, imati razumijevanja za svako odstupanje od uobičajenoga načina ophođenja, na što nas prisiljavaju okolnosti. (W. Churchill, 1940)

Govornik priznaje da je u prošlosti pogriješio u stavovima ili djelima:

- (...) nisam siguran da će to uvijek biti tako jer sam u životu često bio primoran, saznavši više ili razmislivši bolje, mijenjati mišljenje i o važnim stvarima za koje sam smatrao da su ispravne, a ustanovilo se da nisu. (B. Franklin, 1787)
- Možete zamisliti kakav je za mene bio udarac spoznaja da su propala sva moja dugotrajna nastojanja da postignemo mir. (N. Chamberlain, 1939)
- Ta ja sam savjetovao Kongresu Sjedinjenih Država rješenje koje je na kraju dovelo do smrti njihovih sinova. Ja sam njihove sinove poslao u Europu. Ja sam pristao da se ti mladi ljudi pošalju na najopasnija mjesta bojišnice, gdje je smrt bila sigurna kao i u neprohodnim šumama pokrajine Argonne. (W. Wilson, 1919)

3. Pripisivanje zasluga za nagradu ili drugim ljudima ili važnosti samoga djela:

- Osjećam da ova nagrada nije dodijeljena meni kao čovjeku, već mojemu djelu – životnomu djelu stvaranome u agoniji i znoju ljudskog duha. (W. Faulkner, 1950)

II. Uspostavljanje veze između publike i teme (stvaranje zanimanja za temu)

1. Središnja misao na početku:

- Konvent je revolucionarno tijelo; on treba biti narod kao i sam narod. Vrijeme je da objavimo rat našim unutarnjim neprijateljima. (G. J. Danton, 1793)
- Danas smo sudionici konačne, posve razotkrivene bitke koja se vodi između komunističkog ateizma i kršćanstva. (J. McCarthy, 1950)
- Premda i previše vidljiva kao seksualni predmet, kao ljudsko biće, žena je u ovoj zemlji nevidljiva. (B. Friedan, 1969)
- Gledano očima promatrača izvana, gubitak hrabrosti možda je danas najuočljivija karakteristika Zapada. (A. Solženjicin, 1978)

2. Opisivanje prigode govora:

- U ovome trenutku, u ovome jezivome, velikome i veličanstvenome trenutku, pošto je pročitana ugovor o primirju, ja osjećam da je moja dužnost završena. (G. Clemenceau, 1918)
- Slavimo historijski datum, kada se jedan hrvatski književni časopis prozvao ilirskim. (M. Krleža, 1966)
- Okupili smo se danas ovdje da bismo obilježili povijesni dan kada su se saveznički narodi udružili u zajedničkoj borbi za povratak slobode ovomu kontinentu. (R. Reagan, 1984)

3. Retoričko pitanje:

- Pa dokle ćeš još zlorabiti, Katilino, našu strpljivost? Koliko će još to tvoje mahnanje od nas praviti budale? Gdje je granica do koje će se ritati tvoja neobuzdana hlepnja? (M. T. Ciceron, 1. st. pr. Kr.)
- Dame i gospodo, maske su pale – one su uistinu pale... Može li večeras bilo tko od vas biti toliko slijep pa kazati da se ta bitka ne vodi? (J. McCarthy, 1950)
- Čemu se može nadati svijet, ili bilo koja država u njemu, ako se ne pronade nikakvo skretanje s toga zastrašujućeg puta? (D. D. Eisenhower, 1953)

4. Citat:

- »Gnušam se oholosti Jakovljeve«, kaže Gospod, i »mrzim dvorce njegove«. Mržnja će moja uništiti sve što je izaziva, i stoga se kaže: »Predat ću grad i sve što je u njemu.« (G. Savonarola, 15. st.)
- »I uzet ću pravo za mjeru, a pravdu za tezulju.« (Iz 28, 17), (F. Kuharić, 1981)
- »Što god učiniste jednome od moje najmanje braće, meni učiniste!« (J. Bozanić, 1999)
- Jednoč je ljubljanski župan doktor Ivan Tavčer lijepo i istinito rekao: »Ljubljana je srce Slovenije, a Trst su njezina pluća!« Bez pluća srce neće kucati, bez srca pluća neće disati! (I. Cankar, 1918)
- Jer već odavno u svijetu postoji jedna divna rečenica jednog velikog pisca koji kaže: »U Navarri se umiralo od srama.« (V. Gotovac, 1991)

5. Priča (životopisno opisivanje, iznošenja povijesnih činjenica, pozivanjem i opisivanjem aktualnog događaja, prepričavanja pojedinačnih sudbina do alegorijske priče s poantom):

- I što da vam kažem na koncu ove procesije? Jedan pisac pripovijeda kako je neki seljak donosio dnevno jednom pekaru u grad pet kilograma maslaca, što mu je trebalo za pečenje kruha, a od pekara isto tako svaki dan odnosio hljeb kruha pet kilograma težak. Dogodilo se jednog dana da je pekar išao odvući maslac. No kako li se začudio, kad je ustanovio da maslac što mu ga je seljak donosio, nije vagao pet, nego samo četiri i pol kilograma. Zato pozove seljaka na red radi prevare. No seljak mu mirno odgovori: »Dragi prijatelju, ja nisam kriv za to. Jer ja imam doduše vagu, ali nemam utega, pa zato uvijek mećem na jednu stranu vage tvoj hljeb, a na drugu stranu svoj maslac. Koliko važe tvoj hljeb, točno toliko stavim i ja maslaca na vagu.« (A. Stepinac, 1943)

6. Provokativne izjave:

- Danas više ne mogu šutjeti jer bi šutnja ubrzo postala pravom izdajom (P. Vergniaud, 1793)
- Svjestan sam činjenice da ću biti ušutkan na mnogo godina. Ne sumnjam da će režim upotrijebiti sva sredstva kako bi sakrio pravu istinu. Znam i to da će zavjerničkim metodama nastojati sjećanje na mene potisnuti u zaborav. (F. Castro, 1953)
- Čovjek, naime, danas ima u svojim rukama snagu da ukine sve oblike ljudskog siromaštva, ali i sve oblike ljudskog života. (J. F. Kennedy, 1961)
- Pretpostavljam da me na ovo mjesto niste izabrali zato da bih vam i ja lagao. Naša zemlja nije u procvatu. Velik stvaralački i duhovni potencijal naših naroda nije mudro iskorišten. Cijele industrijske grane proizvode robu za koju nema interesa, nedostaje nam ono što trebamo. (V. Havel, 1990)

Elenmari Pletikos and Jelena Vlašić Duić

Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia

epletiko@ffzg.hr, jvlasic@ffzg.hr

Speech introductions in the anthology *Famous speeches* How to gain attention and win favour of the audience?

Summary

In this study we analyse how famous speakers in 127 speeches published in the text collection Famous speeches (Glasoviti govori, 1999) begin their talks, which strategies they use in the introduction to gain attention, to win the favour of the audience and to arouse the interest for the topic. The aim of this study is to find out how often specific elements of speech beginning are used, whether there is any specific element concerning the speech type (political speech, speech in parliament, speech in court, military speech before or after battle, preaching and speeches on special occasions and at ceremonies) and if there is any immanent rule about the order in which single elements of the introduction should appear. Text analysis shows that the only formal element of speech beginning (appearing in 62 speeches, which is 49% of the examined corpus) is addressing the audience. Different ways of gaining attention and strengthening the relation between the speaker and the audience (winning favour) are: laudation of the audience (32 speeches), expressing modesty of the speaker's person (27) and establishing credibility of the speaker (24). Speeches in court and parliament also begin with belittling of the speaker's opponents in the audience (7). The most often used introduction to the topic is telling a story (using a real life incident, a story with a point etc. in 29 speeches). Less often introductions are: using a quotation (10), asking a rhetorical question (11), making a statement (which can be the central idea of the speech, 11) or referring to the occasion (7). From the analysed speeches we can not form the conclusion about the strong order-rule in which single introduction elements appear. There is interplay between different purposes of introduction and various strategies for beginning. Speakers often use more than one way to win the favour and to make the relationship with the audience stronger (e. g. modesty, credibility and audience laudation) and in the same beginning sentence they arouse the interest for the topic. If we exclude addressing the audience as an element of building the relationship between the speaker and the audience, in about half of the corpus (52 speeches) speakers begin with the topic, returning later to the strategies of winning favour or completely leaving out this part.

Key words: drawing attention, speaker credibility expression, rhetorical skills